

תענית כו

משה שווערד

1. רמב"ם יד החזקה - הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק טו

(יא) כהן שנשא את כפיו בבית הכנסת והלך לבית הכנסת אחר ומצא ציבור שמתפללין ולא הגיעו לברכת כהנים נושא ידיו להן ומברכן ואפילו כמה פעמים ביום כהן שלא עקר רגליו ממקומו לעלות לדוכן בשעה שאמר שליח ציבור רצה שוב אינו עולה באותה תפלה אבל אם עקר רגליו לעלות אע"פ שלא הגיע לדוכן אלא אחר עבודה הרי זה עולה ומברך:

2. תוספות ראש השנה דף כח/ב

הכא אי בעי מברך - משמע מכאן דכיון דעלה לדוכן פעם אחת ביום שוב אינו עובר בעשה דאמור להם (במדבר ו) כל היום דהא קאמר אי בעי לא מברך:

3. שו"ע אורח חיים - סימן קכח

(ג) אם עלה פעם אחת ביום זה, שוב אינו עובר, אפי' אמרו לו: עלה:

4. רש"י תענית דף כו/א

נעילת שערים - מפורש בברכות ירושלמי בפרק תפלת השחר אימתי נעילה יש אומרים נעילת שערי מקדש, ויש אומרים נעילת שערי שמים, שנועלים אותן לעת ערב בגמר תפלה, ונוהגין היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם, כדרך שמתפללין ביום הכפורים:

5. חידושי הריטב"א מסכת תענית דף כו עמוד א

[1]... ומדחשיב נעילה ביום שמעינן דתפלת נעילה ביום הוא קודם בין השמשות [2] והיינו שיש בה נשיאות כפים שאין נשיאות כפים בלילה...

6. מהרש"א חידושי אגדות מסכת תענית דף כו עמוד א

אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני וגו'. נראה לי אסיפא דקרא סמיך דכתיב תשמרו להקריב לי במועדו דהיינו שיהא משמר ומעמד על קרבן תמיד ובדה"י כתיב בהאי לישנא כי מעמדם ליד בני אהרן וגו':

7. גבורת ארי על תענית דף כו/א

וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, מדנקט לישנא היאך קרבנו משמע דלאו דוקא תמיד אלא כל הקרבנות נמי והכי נמי משמע מדתנן בסמוך קרבן מוסף אין בנעילה קרבן עצים אין במנחה, וקשה לי מנלן דמוספין בעו מעמד וכ"ש קרבן עצים דהא קרא דתשמרו דמיניה נפקא ליה מעמד גבי תמיד כתיב... ונראה לי דודאי מן התורה אינו צריך מעמד אלא תמיד בלבד ולא שאר קרבנות ואפילו מוספין נמי לא דהאי תשמרו אתמיד לחוד קאי כדאמרינן לענין ביקור, אלא דרבנן תיקנו למצוה מן המובחר למוספים וקרבן יחיד דמסכת סוטה שיהו בעלים עומדין על גבן. תדע ...

8. שו"ת שרידי אש חלק א סימן קסט

וכי היאך קרבנו שאדם קרב והוא אינו עומד על גביו ובדין שומע כעונה ...
ונזכר אני, שכת"ר הקשה על מה שאמרו בתענית כ"ו, א: וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וכו'. - והרי אין שליחות לדבר שאין בו מעשה, כמש"כ הרא"ש לענין שמיעת נדרים, שאין אפוטרופוס מיפר משום דשמיעה היא דבר שממילא. לדידי אין זו קושיא. וכי נאמר בתורה שעל בעל הקרבן לעמוד, ואין העמידה מצות עשה מה"ת, אלא שנביאים הראשונים תקנו מפני כבוד הקרבנות או מטעם אחר יהי' מה שיהי', והם תקנו את המעמדות, לפי שאי אפשר לכל ישראל לעמוד ע"ג קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומם. והביטוי שליחות שבא ברמב"ם ובר"ן אינו אלא מליצה. כלומר, שהם עושים זאת בעד כל ישראל. דוגמא לדבר מה שאמרו ביבמות י', ב: איהו שליחותא דאחים קעביד, איהו שליחותא דצרה קעבדה. והרי באמת לא מהני שליחות בחליצה, אבל הפירוש הוא, שכך אמרה התורה, שהוא פוטר את האחים והיא פוטר את הצרה.

9. ספר אפיקי ים ח"ב - סימן ז

(הגה"ה) אחר כתבתי ד"ז והי' לי פשוט, דדין מעמד לא הי' לעכובא רק למצוה, מצאתי דד"ז כבר נפתח בגדולים, הטורי אבן ז"ל במגילה ד"ג מביא שם דברי הרשב"א ז"ל, שכתב בהדיא דמעמד אינו מעכב הקרבן, והוא ז"ל הקשה עלי' מהא דאמרינן בפ"ד דתענית, דכהנים לויים וישראלים דהיינו מעמד מעכב את הקרבן עיי"ש, ובספר תו"מ סי' א' מאריך בזה, ומביא בשם תשו' מהר"ם מרוטנבורג דס"ל ג"כ דמעמד מעכב עיי"ש, ובאמת לכאורה צ"ע מהא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן כמ"ש בפנים, וכן

יקשה מכל קרבנות הצבור דגם לערל וטמא חלק בהן, והם אינם יכולים לעשות שליח למעמד, שנאמר כי אנשי המעמד גם שלוחיהם הם, כיון דלא מצו לעמוד בעצמם שליח נמי לא משוו, ...

10. ספר ישמח משה - פרשת בראשית דף ח/א

והיוצא מזה, שבזמן שבית המקדש קיים היו מקריבין בפועל, וגם היו משמורות ישראל מתכנסין לעריהם דבר יום ביומו ומתענים ומתפללים ועוסקים בתורה כל היום, ועל זה היה העולם עומד, אשרי עין ראתה כל אלה הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו. ומזה תוכחה מגולה לכל קהלות ישראל בזמן הזה, דאם בזמן שבית המקדש היה קיים שהיה עבודה בפועל, לא היה די לישראל בזה, רק בצירוף מה שכל ישראל נחלקו למשמורות כנ"ל. עתה שבעוה"ר שנעדר מאתנו כל אלה, ואין לנו לא בית המקדש ולא עבודה ולא מזבח ולא קרבן ולא כהן, למה למה לא נעשה על כל פנים מה שיש בידינו לעשות, דהיינו שיהיה כל ישראל בכל עיר ועיר וסביבותיה נחלקין למשמורת, באופן שיהיה בכל עיר בכל יום מנין עשרה לכל הפחות שיהיו מתעניין ומתפללין ועוסקין בתורה ובפרשת הקרבנות שהיא במקום עבודה, ויועיל לנו כאלו היתה העבודה בפועל מצד חסד השי"ת שהבטיח לאברהם לומר מעלה אני עליכם וכו', אף שאין השכל גוזר כן:

11. חידושי הריטב"א מסכת תענית דף כו עמוד א

אבל עיקרון של דברים שמצוה מן התורה לחלוק משמרות כדכתיב לבד ממכריו על האבות, אבל אין להם מנין מן התורה כמה משמרות יהיו ומשה תיקן ח' שהיו מועטין וכשנתרבו בימי שמואל חילקם לט"ז ורבו יותר בימי דוד וחילקן לכ"ד...

12. חידושי הריטב"א מסכת תענית דף כו עמוד א

ומה ששנינו על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים כהנים ולויים וישראלים לא שיהא באנשי מעמד כהנים ולויים שזה אינו בטעם כלל, אלא הכונה שהיו מצויים ג' כתות אלו בשעת הקרבן כהנים לעבודתם ולויים לדוכנם וישראל במעמדם, וכמו שאמרו במשנה הגיע זמן משמרה לעלות כו' לא הזכירו במעמד אלא ישראל בלבד, ולמדנו שכל אנשי מעמד לא היו באנשי ירושלים אלא מקצתם בירושלים לעמוד על הקרבן דלא סגיא בלאו הכי, והשאר בעריהם כמו שאמרו מתכנסים לעריהם, כי כיון שלא היו צריכין לקרבן כמו הכהנים והלויים די להם שיעמדו על הקרבן אותן שהיו בירושלים, אלא אותן שהן בער[יה]ם מתעניין וקורין בפרשת בראשית כדרך שעושים אנשי ירושלים כי ממה שאמרו בירושלמי (ה"ג) שסנהדרין גדולה היה מתענה עמהם למדנו שאף מעמדות שבירושלים היו מתעניין גם כן.

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה

13. תוספות תמורה דף יד/ב

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה - וא"ת היכי קאמרינן מזמורים על פה וי"ל דאין להקפיד רק מה שכתוב בחומש אמנם קשה היכי קרינן ויושע וקריאת שמע וי"ל דאין להקפיד אלא בדבר שמוציא אחרים ידי חובתן:

- עיין בהג' הגר"א אות ב [שם]

14. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ה עמוד א

לא הפסיד כאדם שקורא בתורה ויש לשאול מה בא להשמיענו שלא הפסיד כאדם שקורא בתורה וזה דבר פשוט הוא ותירץ הרב רבי שלמה מן ההר ז"ל דאתא לאשמעינן שאע"פ שדברים שבכתב לא נתנו לאמרן על פה ושאר פסוקים אינו יכול לקרוא אפי' הכי ק"ש יכול לקרותה על פה ואע"פ שאינו קורא אותה לשם חובה דכיון שניתנה לאומרה על פה לחובה יכול לאומרה אפי' שלא לחובה כל הפעמים שירצה ומזה הטעם התקינו לומר פרשת קרבנות על פה בכל יום מפני שהיא חובה כדאמרינן במדרש אמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה כלומר באיזה זכות יתקיימו להם הבטחותיך אמר לו בזכות הקרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וגו' תינה בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מאי איכא למימר יאמרו לפני פרשת הקרבנות ומעלה אני עליהם כאילו בנו בית המקדש והקריבו עליו קרבן מזה הטעם נמי אומרים בהרבה מקומות פרשת ברכת כהנים דכיון שחובה לומר בכל יום ברכת כהנים על פה בשעת נשיאות כפים יכול לאומרה אפילו שלא במקום חובה ומזה הטעם אמרו (יומא דף סח ב) ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה דכיון שהוא מענין הקרבנות ומצינו שמצוה לומר פרשת קרבנות על פה כדאמרינן לעיל לא חששו בקריאת' אפילו כשאינו לחובה כללו של דבר כל פסוק שניתן למצוה או לחובה לאמרו על פה יכול לאמרו כמה פעמים שירצה אפי' בשעה שאין בו מצוה כלל ואין בזה משום דברים שבכתב לא ניתנו לאומרה על פה הואיל וניתנו לאומרה פעם אחת:

15. טור אורח חיים סימן מט

ומה שקורין פרשת התמיד על פה וכן פסוקי דזמרא אע"ג דקי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה כתב דודי הרב רבי חיים ז"ל כל דבר שרגיל ושגור בפי כל אין בו משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר דלא אמרינן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה אלא להוציא אחרים ידי חובתן אבל כל אחד לעצמו שרי ...

16. תוספות ישנים מסכת יומא דף ע עמוד א

(ע"כ שייך לעמוד הקודם) ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. והא דאמר בגיטין (דף ס ב) דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה אומר רבי דמצוה מן המובחר הוא לקרות אותו שבכתב בכתב ושבעל פה בעל פה ומשום כבוד צבור לא הטריחוהו לגלול וריב"א פי' ואמר הואיל ואינו מגיד אלא עבודת היום יכול לקרות בעל פה כעין תפלת המוספין שאנו קורין בעל פה ומביא ראיה מן הירושלמי דקאמר התם במכילתין אין גוללין ספר תורה ברבים כו' והתניא קורין אחרי מות ואך בעשור כו' שנייא היא שהיא סידרו של יום תדע דאמר ריש לקיש בכל אתר אסור לקרות בעל פה וכאן קורין בעל פה אך קשה לרבי על פרשת קרבנות שאנו אומרים בכל יום בעל פה ואינו סידרו של יום ואומר רבי דהיינו טעמא שאינו מוציא רבים ידי חובתן אבל אם היה להוציא רבים ידי חובתן היה אסור כיון שאינו סידרו של יום וא"ת והלא אומר הלל בעל פה ואע"פ שהוא להוציא רבים ידי חובתן כדאמר בלולב הגזול (דף לח ב) י"ל שכיון שאינו אלא דברי שבח והודאה בעלמא תו ליכא למיחש למידת ובשם הרב רבי אליעזר ממיץ שמעתי שהיה מביא ראיה לפירוש זה מדאמר בפרק בתרא דתענית (דף כח א) גבי מעמדות בשחרית ובמוסף נכנסין לביהכ"נ וקורין בתורה כדרך שקורין כל השנה כולה ובמנחה יחיד קורא אותה בעל פה א"ר יוסי וכי היאך יחיד יכול לקרות אותה על פה בצבור פי' כיון שהוא להוציא את הצבור אלא כולן קורין אותה על פיהן כקורין את שמע משמע שכיון שהוא להוציא את הרבים אסור אבל היחידים שלא להוציא הרבים מותר מתוך כך נהגו נהוג שליח צבור לקרות את שמע בלחש וכן הפסוקים של ברוך ה' לעולם אמן ואמן ועל ידו נהגו כולן וכן מי כמוך באלים ואומר ה' ימלוך לעולם ועד באמת ואמונה אבל כי פדה ה' את יעקב וגו' וכן אומר לעושה אורים גדולים ביוצר אור אומר בקול רם לפי שנתקנו שם לצורך חתימה מעין פתיחה ותפלות של ראש השנה כגון מלכיות וזכרונות ושופרות אומר בקול רם לפי שאינו אלא תפלות ושבח למקום מענינו של יום.

17. רש"ש מסכת תענית דף כו עמוד א

ד"ה כל יום שיש בו הלל. אותן שהיו בירושלים. לכאורה בהלל אין טעם לחלק בין ירושלים לשאר עיירות

18. חידושי הריטב"א מסכת תענית דף כו עמוד א

ועדיין יש בו שאלה גדולה שהרי קרבן עצים זה אינו של כל ישראל אלא של אותן משפחות שהיה יום שלהם, ואם כן מה עסק יש בזה לאנשי מעמד, וצריכים אנו ללמוד כדברי הראב"ד ז"ל שאין קרבן עצים דוחה מערכה לכל אנשי מעמד אלא לאותן שהם מאותן המתנדבים באותו היום בלבד שאין קרבן עצים יום טוב [אלא] לכל אחד ואחד ביומו, וכן אמרו בפ"ק (י"ב א) אני מבני סנאב בן בנימין והתענינו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו היה.

19. רמב"ם יד החזקה - הלכות תעניות פרק ה

(ב) ואלו הן יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארה וסיבב להתם גלותן ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק ושבעה עשר בתמוז וחמשה דברים אירעו בו נשתברו הלוחות ובטל התמיד מבית ראשון והובקעה ירושלים בחורבן שני ושרף אפוסטומוס הרשע את התורה והעמיד צלם בהיכל: (ג) ותשעה באב וחמשה דברים אירעו בו נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורבעות מישראל והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח ונפל ביד גוים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים (ירמיהו כ"ו) ציון שדה תחרש:

20. רמב"ם יד החזקה - הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק יד

(א) בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאים את כפיהם אבל במנחה אין נשיאת כפים מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמא שתו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאת כפים ואפילו ביום תענית אין נושאים כפיהן במנחה גזרה מנחת תענית מפני מנחת כל יום:

21. שפת אמת על תענית דף כו/ב

שם בגמ' מנה"מ כו' יש לתמוה בסוגיא זו כיון שהביאו היקשא דלשרתו ולברך בשמו למה להו תו ללמוד מנזיר, בפרט למאי דמסיק הגמ' דאסמכתא הוא ומשמע דמה"ת אין איסור לשיכור לברך כלל והלא לכמה דברים מקשינן ברכה לשירות בסוטה פ' אלו נאמרין ומבואר שם (ל"ה.) בתוס' דלעיקובא הוא, ותו קשה דאם אינו אלא איסור דרבנן למה גזרו כ"כ לאסור במנחה משום דשכיחי שכרות וגזרו נמי בתענית אטו כל יומא הא גזירה במילתא דרבנן אין לגזור, ובאמת הרמב"ם בה' תפלה (פס"ו ה"ד) כ' סתם דהוקש

22. שפת אמת על תענית דף כו/ב

בתוס' ד"ה מנחה כו' לגבי ערבית שכרות דמנחה לאו כלום כו', מכאן נראה ראי' לשיטת הרב"י (בס"י קכ"ח) דכל שיכור אפי' לא הגיע לשיכרותו של לוט אסור לאפוקי משיטת הרי"ו שם והמ"א שם מסכים עמו ומפרש דברי הרי"ו בנשתכר משאר משקין וכן קדמו הפרישה בזה ע"ש שהאריך, אבל לפ"ז קשה דהא ודאי במנחה לא שכיח שכרות של לוט כיון דלגבי ערבית לא חשוב שיכור ודוחק לפרש דביין מיירי הכא דאטו רוב המשתכרין מיין נינהו:

אכילה בערב יו"כ ואיסור אכילה ביו"כ

ספר פרי צדיק לערב יום הכפורים - אות ח

והנה התוספות (ר"ה ח' ע"ב) דקדקו על מה שלא זכרו (פסחים ס"ח ע"ב) הכל מודים בערב יום הכפורים דבעינן נמי לכם ובאמת למה הוזכר בערב יום הכפורים המצוה לאכול ולשתות בלשון עינוי. אך לכם מורה שיש מצוה בהנאת הגוף. מה שאין כן בערב יום הכפורים שהמצוה לתקן שורש הפגם שהיה הנאה באכילה וצריך להיות האכילה כעינוי שלא ירגיש שום הנאה רק לקיים מצות בוראו כדי שעל ידי זה יהיה מתוקן כבר כל שורש הפגם באכילה. ואפשר גם כן שטעם המצוה לאכול בערב יום הכפורים כיון שעל ידי זה יהיה העינוי יותר כשפורש מאכילה ושתיה (על דרך מה שאמרו תענית כ"ו. במשנה) שינוי וסת. ואפשר שזה שכתב רש"י ז"ל (ר"ה ט'). וכיון דאכילתו עינוי חשובה כל דמפיש באכילה ושתיה טפי עדיף. שיהיה העינוי יותר ביום הכפורים. ולפי זה אתי שפיר הא דלא קאמר (בפסחים) הכל מודים בערב יום הכפורים דבעינן נמי לכם. כיון שבערב יום הכפורים לא הותר הנאת הגוף כלל רק אכילה לשם שמים. ולהגוף יהיה עינוי יתירה. ומכל מקום כיון שאז גמר התיקון על ידי תשובה ולמטבל בנהרא בנהר דינור במי הדעת מזה נצמח שמחה מיום המחרת שיהיה הזיווג. וכעין מה שאמרו (תענית ט"ו). ישרים לשמחה לישרי לב שמחה. ...

ספר רסיסי לילה - אות נד

וישעי ביום הכפורים זהו הישועה אחר שחטא וכבר נכשל במבואות האפלות ונפל בגיא צלמות חס ושלום למקום שנפל. השם יתברך מושיעו בעת צרה ומצילו ופודאו מכל מיני רע חס ושלום שזהו תכלית הישועה עד שמעתה ממי אירא. כי כבר נשלם שלימות היראה דראש השנה שאינו ירא אלא מהשם יתברך ואין לי לירא עוד משום בריה ומשום דבר בעולם לא משאור שבעיסה ולא משיעבוד מלכות כי כבר הוא צדיק ונושע. ולכך אז השמחה בהתגלות יותר כמו שאמרו (תענית כו ע"ב) לא היו ימים טובים לישראל וכו' שבהן בנות ישראל יוצאות וחולות וכו' אף על פי שהמצוה הנגלית בו הוא אדרבה לענות נפש היינו לפי שזהו תכלית השמחה של בני ישראל לא על ידי אכילה ושתיה ועינוגי עולם הזה. ואחר שיחטא ויתכפר אז זוכה למקום שבעלי תשובה עומדים שהוא גדול יותר כי הצדיק גמור שלא חטא עדיין בעולם הזה משיג שמחה על ידי עינוי עולם הזה כשלוקחם לשם שמים: